

Марія БАЗЕЛЮК

ДОСВІТНІ ВОГНІ “ПРОСВІТИ”

Одна з найстаріших українських організацій в Галичині – Товариство “Просвіта” користується високим авторитетом і любов’ю в народі, як і заходи, котрі вона проводить. Не стала винятком і Міжнародна науково-практична конференція “Просвіта – історія і сучасні проблеми”, присвячена 125-річчю Товариства, яка проходила у Львові, в приміщенні Центру просвіти, культури і дозвілля ПрикВО 20–21 серпня цього року. На конференцію прибуло понад 600 учасників з усіх регіонів України, Львова та області, близько п’ятдесяти з них представляли українські осередки поза Україною, зокрема в Білорусі, Польщі, США, Італії, Словаччині, Естонії, Росії, Казахстані, були також українці з Японії. Правда, просвітяни сподівалися довідатись про завдання і перспективи Всеукраїнської “Просвіти” – відповідно до заявленої в програмі теми доповіді голови Товариства Павла Мовчана. Та з невідомих причин шановний голова не зміг завітати до залу конференції, хоча все ж знайшов час навідатись до Львова, щоб бути присутнім на відкритті Другого міжнародного конгресу українців.

Під час конференції функціонували виставки, на яких експонувались видання, плакати, карти з фондів управи львівської “Просвіти”, що характеризували її діяльність за 125 років. Виставку старих видань “Просвіти” організувала Наукова бібліотека імені Василя Стефаника. Деякі матеріали з діяльності просвітян Берестейщини подав Володимир Харсюк з Малорит, невеличку виставку привезли активісти Товариства з Конотопа Сумської області. Проводилися спецпогашення поштових марок і конвертів, продаж літератури. Всі учасники конференції отримали в подарунок книгу “Нарис історії “Просвіти”, видану її видавничою спілкою.

Потреба в такому масштабному форумі назріла з огляду на те, аби з’ясувати, як найефективніше можна використати досвід матірної “Просвіти” для утвердження незалежної держави. Вагомість цієї події підкреслив Президент України, надіславши учасникам конференції вітання, текст якого зачитав на її відкритті перший заступник представника Президента у Львівській області Юрій Зима.

Стисло характеризуючи зміст конференції, відзначимо, що вона висвітлила сторінки діяльності “Просвіти” від часу її заснування до ліквідації більшовицьким режимом у 1939 році не лише в Галичині, але й по всій великій Україні та інших державах, де були українські поселення. Учасники намагалися проаналізувати процес відродження “Просвіти” за останні п’ять років, визначити головні напрями її діяльності на нинішньому етапі та перспективи на майбутнє. Основними завданнями просвітяни вважають охоплення діяльністю Товариства сільської місцевості, де відчувається занепад культурних і просвітянських установ, розбудову національної свідомості вояків і офіцерів Української армії, дійову допомогу осередкам “Просвіти” східних і південних областей України та східної діаспори.

Важливою функцією Товариства є видання книг з історії України, розвитку її культури, політичної та філософської думки, літератури для дітей, щоб протистояти навалі низьковартісної російськомовної друкованої продукції.

Зрозуміло, що Товариство “Просвіта” як одне з перших громадських (і політичних) організацій новітнього національного відродження не може стояти осторонь від процесів у нашій державі і бачить свою роль в консолідації всього різнобарвного спектра поки що, на жаль, роз’єднаних партій, рухів і організацій, що стоять на засадах незалежної української державності та українського націоналізму в якнайширшому значенні цього слова.

Названі проблеми окреслилися вже на пленарних засіданнях, де з аналітичними, ґрунтовними доповідями виступили голова Львівського Товариства української мови ім. Тараса Шевченка “Просвіта” народний депутат Роман Іваничук, його заступник Ігор Мельник, голова Ради цього Товариства Зиновій Мазурик, професор Варшавського університету Степан Козак, редактор газети “Просвіта” Ніна Бічуя, професор Білоруського держуніверситету В’ячеслав Рагойша, голова об’єднаних українців Північного Казахстану Зиновій Грицуляк та інші. Крім пленарних засідань, працювали шість секцій, назви яких засвідчують тематичний діапазон конференції, – історія “Просвіти” в Галичині, поширення діяльності Товариства за межами Галичини, “Просвіта” поза Україною, сучасні проблеми Товариства, його видавнича діяльність, “Просвіта” і молодь. Найбільше зацікавлення викликали виголошені в секційних засіданнях промови активістів “Просвіти” Романа Крип’якевича, Оксани Вацеби, Богдана Головина, Гаврила Чернихівського, Андрія Павлишина, Олександри Захарків, Лесі Коваль, Олега Германа та багатьох інших.

У ході дискусій намітилися найактуальніші проблеми, від розв’язання яких залежить майбутня діяльність Товариства. Це – створення стабільної матеріальної бази для діяльності “Просвіти” за прикладом матірної, котра опиралася на українські економічні структури, такі як “Центросоюз”, “Маслосоюз”, “Народна торгівля” тощо. Назріла необхідність підвищення професійного рівня активістів і працівників Товариства шляхом проведення систематичних вишколів, залучення до нього науковців і вчених. Пригадаймо, що колись не цуралися роботи у “Просвіті” такі гіганти мислі, як Іван Франко, Михайло Грушевський, Микола Лисенко, Дмитро Яворницький. А чи багато професорів, академіків, ба – письменників зустрічаємо серед активістів “Просвіти” нині? Чи часто чують їх мудре й авторитетне слово в селах, де колись до Народного дому близько не підпускали тих, хто дозволяв собі зайву чарку чи зарозумілість у поведінці зі старшими, а зараз там пустило коріння пияцтво, брутальність в поведінці та лайка? Могли б, звісно, сказати своє поважне слово до пастви і духовні отці, і не тільки з церковного амвону, але й активно працюючи в просвітянських осередках, як це робили українські священики у матірній “Просвіті”. На жаль, переважна більшість нинішніх пастирів зайнята своїми внутрішніми проблемами, але не утвердженням високої моралі та національної свідомості серед народу. Як слушно наголошували промовці, майбутнє Товариства залежить насамперед від того, скільки молоді, починаючи від учнів середніх шкіл, а також студентів, молоді інтелігенції вдасться залучити до діяльності “Просвіти”.

Активну громадянську позицію просвітян засвідчили документи, прийняті конференцією, зокрема відкритий лист до Президента України Леоніда Кравчука, в якому говориться:

“Вельмишановний пане Президенте!

Ми, учасники міжнародної науково-практичної конференції “Просвіта” – історія і сучасні проблеми”, вдячні Вам за побажання, надіслані Вами на адресу нашої конференції, за добрі слова про подвижницьку діяльність “Просвіти”, спрямовану на формування української нації, створення Української держави.

Користуючись нагодою, звертаємося до Вас із проханням врахувати наші пропозиції забезпечити процес справедливої приватизації землі, державного та комунального майна громадянами України; реформу системи регіонального та місцевого самоврядування і впровадження нового виборчого Закону; остаточно відмову від участі в СНД та інших політичних та економічних союзах, що загрожують поверненням до колишнього колоніального статусу; створення умов для розвитку української мови та культури; виведення з керівних посад у державних установах відвертих русифікаторів та осіб, для яких чужі інтереси України; інтенсивний пошук альтернативних джерел енергії, сировини, ринку збуту для ліквідації колоніальної залежності від Росії; термінові заходи щодо призупинення інфляційних процесів у економіці; абсолютну недопустимість будь-яких зазіхань на територіальну цілісність та непорушність кордонів України”.

Учасники конференції прийняли звернення до Президії Верховної Ради та Кабінету міністрів України, в якому висловлюється стурбованість тим, що Прем'єр-міністр Леонід Кучма поставив свій підпис під заявою, яка декларує створення економічного союзу, а також ставиться вимога “твердо і рішуче відмовитися від підписання економічного союзу і тим довести українському народові свою справді державницьку позицію та відданість ідеї незалежної Української держави”.

В ухвалі конференції окреслено коло проблем, які треба вирішити Товариству для підвищення ефективності його діяльності.

За вільну Україну. – 1993. – 28 серпня. – С. 2.